

Др Анђелка Игњачевић
Филозофски факултет
Београд

UDK-371.3(80)
Прегледни чланак
НВ.LVII.2.2008.
Примљен: 25. IV 2008.

СПЕЦИФИЧНОСТИ НАСТАВЕ СТРАНОГ ЈЕЗИКА СТРУКЕ

У раду се разматрају главне карактеристике наставе страног језика у функцији струке и захтеви које таква настава поставља пред наставника. За разлику од наставе тзв. општег страног језика, настава страног језика струке изводи се са најчешће са одраслим полазницима, студентима и запосленима, а у мањем обиму у средњим стручним школама и подразумева се да полазници већ поседују основна знања “општег” језика. Поред навођења специфичности страног језика струке у односу на “општи” језик, пажња је посвећена и специфичностима захтева који се постављају пред наставника и износе се неки предлози за побољшање обуке будућих наставника страног језика струке.

Кључне речи: страни језик струке, “општи” страни језик, настава страног језика струке, наставник страног језика струке.

TEACHING FOREIGN LANGUAGE FOR SPECIFIC PURPOSES

The paper discusses the main features of teaching foreign language for specific purposes (LSP) and the requirements that this type of teaching poses to the teacher. In difference to “general” language teaching, LSP is usually taught to adult learners, university students or professionals and, to a lesser degree, secondary vocational school students, who already possess basic knowledge of “general” language. Besides the consideration of the specificities of LSP in relation to “general” language, attention is paid also to the specificities of the requirements posed to the teacher, and some suggestions are offered concerning the enhancement of pre-service teacher training.

Keywords: foreign language for specific purposes, “general” foreign language, LSP teaching, LSP teacher.

Увод

Страни језик струке, стручни страни језик, страни језик за специфичне намене, страни језик у функцији струке, само су неке од варијаната назива области која почиње да доминира на “тржишту језичке индустрије” које је, у ери глобализације, постало је значајна област не само у сектору образовања, већ и економије уопште. Колебања око назива ове специфичне али широке језичке области проистичу из њене релативне новине.

Као засебна наставна област, језик струке јавља се непосредно после Другог светског рата. Према доступним подацима, назив језик за специфичне намене први пут је употребљен за време Другог светског рата у уџбенику *English for Airmen: An English Course for Air Personnel* (Jordan, 2003) где се помиње назив *English for special* (касније промењено у: *specific*) purposes.

Развоју енглеског језика за специфичне намене допринела су, према мишљењу Хачинсона и Вотерса, три главна разлога: захтеви “новог храброг света”, револуција у лингвистици и методолошка усмереност на ученика (Hutchinson & Waters, 1987).

Што се првог разлога тиче, период после Другог светског рата обележен је огромним напретком у науци, техници и економији на светском нивоу. Као један од резултата овог развоја, појавио се притисак на образовни сектор да обезбеди “неопходну робу” у виду обуке у страним језицима која ће задовољити жеље, потребе и захтеве “корисника услуга”. Тако су испреплетеност, међузависност и економско-политичке промене на глобалном нивоу погодивале језичкој индустрији уопште, а посебно развоју различитих видова наставе страних језика у функцији струке. Започело је са диверсификацијом курсева енглеског језика, али су убрзо и други језици ухватили корак.

Други велики разлог за појаву језика струке била је револуција у лингвистици, која је наступила крајем 1960-их година, изазвана налазима и резултатима истраживања у социолингвистици, психологији и психолингвистици. Лингвисти су почели да се интересују не само за опис језика, него и за начине на које се језик користи у стварној комуникацији. Од спознаје да се језик мења у зависности од контекста, односно да се различите језичке варијанте користе у различитим контекстима, до појаве идеје да је, у том случају, могуће и наставу језика прилагодити потребама оних који желе да науче језик није прошло много времена.

Трећи разлог који помињу Хачинсон и Вотерс везује се за напретке на пољу психологије и психолингвистике. Индивидуализација наставе, у смислу уважавања индивидуалних разлика у начинима усвајања језика, у стратегијама учења и вештинама којима се при томе користе, као и различитих мотивационих фактора – односно фокус на потребама полазника, постаје врхунски методолошки захтев у настави језика.

Карактеристике језика струке

Уопштено говорећи, професионалне контексте карактерише специјализован вокабулар: свако поље има свој жаргон и поред специфичне терминологије (па и у њој) често се користе речи које имају другачије значење од значења које имају у свакодневном животу. Затим, у различитим дисци-

плинама уобичајени су различити регистри. Најкраће речено, ради се о различитим нивоима уљудности и формалности у језичком изражавању и ставовима који се преносе употребом одређених речи и фраза. Говор и писани текст у различитим друштвеним и културним контекстима захтевају језик различитих нивоа формалности и уљудности, што укључује употребу одређених облика граматичке структуре и специфичног вокабулара. Затим, дисциплине се разликују и по учесталости примене различитих језичких функција (извињавање, притужбе, упознавање, захтеви, одбијање захтева, предлагање ...) које могу да се изводе у различитим регистрима. Следствено томе, али и због других особености, дисциплине се разликују и по фреквенцији употребе одређених граматичких структура.

Карактеристике наставе језика струке

Настава страног језика у функцији струке разликује се од наставе “општег” језика у неколико аспеката. Пре свега, према мишљењу Хачинсона (1987), Стревенса (1988) и Дадли-Еванса (1998) ради се, у ствари, о другачијем приступу у настави према коме се “све одлуке везане за садржаје и методе заснивају на разлозима због којих појединац одлучује да учи неки језик” (Hutchinson at al. 1987:19).

Дадли-Еванс је понудио поделу карактеристика страног језика струке у две категорије: апсолутне и варијабилне.

Апсолутне карактеристике:

- усмереност на задовољавање специфичних потреба полазника,
- коришћење методологије и активности дисциплине којој служи,
- нагласак на језичким средствима која одговарају тим активностима у смислу обраде граматике, лексике, регистра, вештина, дискурса и жанра.

Варијабилне карактеристике:

- настава језика струке дизајнира се за специфичне дисциплине,
- у специфичним ситуацијама може да се користи другачија методологија од оне која се користи за наставу општег језика,
- страни језик струке најчешће се предаје одраслим полазницима, било на терцијарном нивоу образовања или запосленима (у нашој земљи и на средњошколском нивоу),
- полазници већ поседују средњи или виши ниво познавања “општег” језика,
- већина курсева подразумева да полазници познају основе језичког система страног језика (Anthony, 2005:2).

Циљеви наставе страног језика струке су, према томе, нешто другачији од циљева наставе општег језика. Најкраће речено, курс или програм

наставе језика струке формира се на основу проучених потреба полазника, са циљем да им обезбеди знања и вештине неопходне за успешну комуникацију, односно језичко понашање, у типичним ситуацијама у одређеној дисциплини.

Што се методологије наставе тиче, осим евентуалних специфичности одређене дисциплине, приликом избора метода наставе и техника рада, као и код наставе општег језика, неопходно је да се води рачуна о узрасту полазника. Предности одраслих полазника, које могу да се искористе у настави, јесу:

- код усвајања вокабулара и извођења закључака о значењу (не само) речи, веома су корисни концепти које су полазници већ усвојили у свом језику (Ausubel, 1964), што у случају наставе и учења страног језика струке подразумева да већ поседују одређена знања из своје области,

- поседовање вештине дискурса конверзације и других језичких активности, што олакшава њихово усвајање у другом језику (Scarcella&Higa, 1982);

- имају развијене стратегије учења;

- имају јасну идеју зашто уче језик, што потхрањује мотивацију за рад (Johnstone, R. 2002).

Карактеристике наставника

Наставник страног језика струке налази се у другачијој позицији од наставника општег језика, у позицији која доноси другачије изазове. Прво, наставник страног језика струке мора да буде спреман да непрестано учи, али за разлику од наставника “општег језика” – на два колосека: и у оквиру властите професије и у оквиру дисциплине о којој предаје. Вишегодишње су дебате око тога колико наставник језика треба да познаје дисциплину о којој предаје. Најчешћи случај, свакако, јесте да је не познаје и не може да се ослони на властито искуство у избору материјала и одређивању циљева наставе. Стога је од суштинског значаја за успех наставе да буде спреман на сарадњу са стручњацима у датој дисциплини. С друге стране, и сами полазници имају одређена знања из своје струке, тако да је сарадња с њима не само добродошла, већ често и неопходна.

Сарадња између наставника и полазника је двоструко корисна јер не само да пружа могућности наставнику да дође до нових информација специфичних за струку, већ и у знатној мери “подиже морал” полазницима, што може да буде ефикасно средство за поткрепљивање мотивације за рад на страном језику. Мудар наставник данас неће тежити да се постави као врхунски ауторитет који има одговоре на сва питања, већ као сарадник у заједничком трагању за знањем.

Дадли Еванс и Ст. Џон (1998) наводе шест улога, према којима наставник страног језика струке мора да: 1) истражује, 2) дизајнира курс, 3) обезбеђује материјале за рад, 4) врши функцију наставника, 5) сарађује с полазницима, 6) врши евалуацију.

1) Да би припремио програм наставе и обезбедио наставне материјале, наставник мора да се бави и истраживачким радом. Идеално, за припрему ефикасног програма неопходно је да се уради анализа потреба која треба да обухвати:

– проверу нивоа познавања општег језика и вештина полазника да би се утврдио полазни ниво обуке у стручном језику,

– лингвистичку анализу потреба у односу на садржај, развијање одређених вештина, лингвистичких структура, лексике, функција и нивоа формалности језичког понашања,

– анализу стилова учења полазника ради примене најоптималније методологије и ефикаснијег учења,

– анализу самоперцепције полазника да би се открили евентуални комуникативни проблеми који произилазе не из лингвистичких разлога, већ из разлика у култури или (лингвистичким или нелингвистичким) комуникативним стиливима (Wright,1992).

2) Планирање курса заснива се на истраживањем утврђеним циљевима и очекиваним исходима уз уважавање временских ограничења курса. Могућа су два приступа: одређење за ужи избор тема и мањи број вештина које је у датом трајању курса могуће обрадити “дубински”, односно уз детаљно учење и увежбавање садржаја, односно релевантних вештина, или одређење за шири и површнији приступ који је за полазнике можда информативнији, али недовољан за потпуно усвајање знања и вештина и који претпоставља наставак учења опет у једном или другом смеру.

3) Што се избора материјала тиче, и теорија и резултати истраживања у области страног језика струке сагласни су у погледу инсистирања на аутентичности материјала, што значи да се за наставу предвиде аутентични текстови, аутентични аудио и визуелни прилози стварних језичких активности са стварним актерима из дате дисциплине и, уколико је могуће, обезбеђивањем прилика за интеракције и активности полазника у стварном професионалном контексту.

4) У учионици наставник има функцију катализатора – поставља јасан циљ за сваку лекцију или активност, и организатора – омогућава несметано одвијање активности ученика;

Специфичности наставе страног језика струке

5) истовремено је саветник и пријатељ – охрабрује и помаже полазницима у решавању проблема подстиче их на самосталан рад, и координатор – сабира и резимира рад током часа (Nelson, 1980).

6) Поред тестирања полазника на почетку, током и на крају курса, наставник спроводи евалуацију материјала и самог курса за време трајања, при крају и након завршетка курса. Евалуација на крају курса је значајна да би се утврдило да ли постигнути исходи одговарају задатим циљевима.

Закључак

Мада су главни принципи наставе и захтеви који се постављају пред наставника страног језика у функцији струке изнети у најкраћим могућим цртама, ипак из свега изнесеног произлази закључак да је настава страног језика струке специфична и да се знатно разликује од наставе “општег” језика, што неминовно повлачи за собом и чињеницу да је неопходна потпунија припрема и допуна образовања наставника за ову врсту наставе. Традиционално, пракса образовања наставника за наставу страног језика обухватала је, и још увек обухвата на неким универзитетима, припрему будућих наставника за наставу општег језика, у оквиру које су студенти, поред стицања знања о самом језику, стицали и знања и вештине потребне за рад са децом и омладином, те су у програме увек били укључени и предмети као што су: школска психологија и педагогија или педагошка психологија, а методика наставе углавном се фокусира на ове узрасте. За адекватнију припрему наставника који би се определили да предају страни језик струке неопходно је да се програми обуке прошире (бар на дипломском нивоу, а пожељно би било већ и током додипломских студија). Оно што се на први поглед намеће као очигледна потреба јесте проширивање садржаја психологије и педагогије на узраст одраслих, (нпр., психологија учења у одраслом добу) и обука студената за истраживачки рад, нарочито у пољу интердисциплинарних и тзв. field истраживања, што је већ препознато и инкорпорирано у програме одговарајућих предмета на факултетима (нпр. Филолошки факултет Универзитета у Београду) који реформишу наставу у складу са Болоњским процесом.

Литература:

- Anthony, L. (2005): Defining English for Specific Purposes and the Role of the ESP Practitioner, online: www.oup.co.uk/elt/magazine.
- Ausubel, D. (1964): Adults versus children in second-language learning: psychological considerations, *The Modern Language Journal*, 48.
- Bell, C. (2006): Specialized vocabulary, *English Teaching Professional*, Issue 42, Jan.2006.
- Bhatia, V. K. (1997). Applied genre analysis and ESP, in T. Miller (Ed.), *Functional approaches to written text: Classroom applications* (pp. 134–149). *English Language Programs: United States Information Agency*.
- Dave, A. (2000): ‘Top ten’ significant issues in ELT for the new millenium, online: www.oup.co.uk/elt/magazine.
- Dudley-Evans, T., and M.J.St. John (1998): *Developments in English for Specific Purposes*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Gatehouse, K.(2001): Key Issues in English for Specific Purposes (ESP) Curriculum Development, *The Internet TESL Journal*, Vol. VII, No. 10, Oct. 2001, online: <http://iteslj.org>
- Hutchinson, T. And A.Waters (1987): *English for Specific Purposes: A Learning-Centred Approach*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Johnstone, R. (2002): Addressing ‘The Age Factor’: Some Implications for Languages Policy, *Guide for the development of Language Education Policies in Europe: From Linguistic Diversity to Plurilingual Education* Strasbourg, Council of Europe, Language Policy Division, 5–21.
- Jordan, R.R. (2003): A History of EAP: background strands, *English for Specific Purposes*, Special All-IATEFL SIGs Newsletter, Spring 2003, pp.30–33.
- Nellson, T. (1980): *Skills for Learning*, University of Malaya.
- Scarcella, R.C. & Higa, C. A. (1982): Input and age differences in second language acquisition, in Keashen S, Scarcella, R.C.& Long M.H.(Eds.) *Child-adult differences in second language acquisition*, Rowley, Mass.: Newbury House.
- Stevens, P. (1988): ESP after twenty years: A Re-Appraisal, in: M. Tickoo (Ed): *ESP: State of the Art*, SEAMEO Regional Language Centre.
- Wright, C. (2001): The Benefits of ESP, *Cambridge Language Consultants*, online: <http://www.camlang.com/art001.htm>